

Krepitev digitalne suverenosti nevladnih organizacij s podpornim okoljem za uporabo odprtokodne programske opreme – Na-prostem.si

Strengthening the digital sovereignty of NGOs through a supportive environment for the use of open source software - Na-prostem.si

mag. Simon Delakorda
Zavod Inštitut za
elektronsko participacijo
Ljubljana, Slovenija
simon.delakorda@inepa.si

Kristijan Tkalec
Društvo Rampa
Ljubljana, Slovenija
kristijan.tkalec@biotehna.
org

Eduard Filipas
Zavod Rhea, tehnologija za
kakovost življenja Novo
mesto
Novo mesto, Slovenija
eduard.filipas@rhea.si

Sabina Janičijević
Beletrina, Zavod za založniško dejavnost
Ljubljana, Slovenija
sabina.janicijevic@beletrina.si

POVZETEK

Digitalna suverenost predstavlja pomemben vidik digitalne preobrazbe nevladnega sektorja. Suverenost organizacij in posameznikov v digitalnem okolju pomeni samostojno in informirano odločanje o uporabi strojne in programske opreme ter spletnih storitev. Rezultati raziskave o uporabi in potrebah v povezavi z odprtokodnimi programi kažejo, da se nevladne organizacije (NVO) zavedajo prednosti odprtokodne programske opreme pri zagotavljanju digitalne suverenosti, vendar pa jo pri svojem delu uporabljajo v manjši meri. Prispevek predstavlja digitalno storitev www.na-prostem.si, ki deluje kot podporno okolje za informiranje, neformalno usposabljanje in pomoč pri uporabi preverjenih odprtokodnih in prosto dostopnih programov ter storitev. Hkrati prispeva k digitalni vključenosti NVO in prostovoljskih organizacij ter njihovih uporabnikov v družbo z donacijami obnovljene računalniške opreme, kjer je nameščen Linux operacijski sistem. Podporno okolje Na-prostem.si je bilo prepoznano kot pozitiven premik za leto 2022 v Sloveniji pri izvajanju zavez Berlinske deklaracije o digitalni družbi in digitalni vladi, ki temelji na vrednotah.

Permission to make digital or hard copies of part or all of this work for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that copies bear this notice and the full citation on the first page. Copyrights for third-party components of this work must be honored. For all other uses, contact the owner/author(s).

Information Society 2023. 9-13 October 2023. Ljubljana, Slovenia

KLJUČNE BESEDE

Digitalna suverenost, nevladne organizacije, odprtokodna programska oprema, podporno okolje

ABSTRACT

Digital sovereignty is an important aspect of the digital transformation of the NGO sector. Sovereignty for organisations and individuals in the digital environment means making autonomous and informed decisions about the use of hardware, software and online services. The results of the survey on the use and needs related to open source software show that non-governmental organisations (NGOs) are aware of the benefits of open source software in ensuring digital sovereignty, but use it to a lesser extent in their work. This paper presents the digital service www.na-prostem.si, which acts as a supportive environment for information, informal training and assistance in the use of proven open source and freely available software and services. At the same time, it contributes to the digital inclusion of NGOs and voluntary organisations and their users in society by donating refurbished computer equipment running the Linux operating system. The Na-prostem.si support environment has been recognised as a positive development for 2022 in Slovenia in implementing the commitments of the Berlin Declaration on a Digital Society and a Digital Government based on Values.

KEYWORDS

Digital sovereignty, NGOs, open source software, enabling environment

1 UVOD

NVO[1] so eden izmed ključnih gradnikov civilne družbe, ki pomembno prispevajo k družbenemu razvoju, porastu družbene blaginje, kakovosti življenja, družbeni povezanosti in solidarnosti ter uresničevanju načel pluralnosti in demokracije[2]. V Sloveniji je registriranih 27.470 NVO, od tega 23.322 društev, 3.893 (zasebnih) zavodov in 255 ustanov, ki zaposlujejo nekaj več kot 12.000 ljudi[3] in povezujejo večino izmed 226.000 prostovoljcev[4]. Največ NVO deluje na področju športa, kulture, sociale, izobraževanja, varstva okolja ter zaščite, reševanja in pomoči.

Podobno kot ostali sektorji družbe, se tudi NVO odzivajo na organizacijske, procesne in komunikacijske spremembe, ki jih prinašajo digitalne tehnologije. Digitalizacija nevladnega sektorja v ožjem pomenu naslavlja uporabo digitalnih tehnologij pri delovanju, poslovanju in zagovorništvu NVO. Širša posledica digitalizacije je digitalna preobrazba organizacij, ki poleg tehnoloških prinaša tudi procesne, komunikacijske in kulturne spremembe. Pomemben vidik digitalne preobrazbe NVO sektorja je zagotavljanje njegove digitalne suverenosti[5], ki pomeni njihovo zmožnost, da se zaščitijo pred digitalnim nadzorom državnih akterjev, da zavarujejo svoje podatke pred poslovnimi modeli podatkovnega kapitalizma ter da se samostojno in informirano odločajo o uporabi strojne in programske opreme ter spletnih storitev[6].

Pomembni uporabniški prednosti preverjene odprtokodne (prosto dostopne) programske opreme za digitalizacijo NVO sta dostopnost in prilagodljivost, ki izhajata iz proste uporabe licence brez licenčnine za neomejeno legalnih kopij. Da je nek računalniški program prosto programje, mora uporabniku zagotavljati naslednje pravice oz. svoboščine: pravico, da program prosto uporablja za kakršen koli namen; pravico, da prosto preuči, kako program deluje - za ta namen mora biti na voljo izvorna koda; pravico, da program prosto prilagodi svojim željam in potrebam - tudi za ta namen mora biti na voljo izvorna koda; ter pravico, da program in svoje spremembe na njem prosto širi naprej[6].

Naštete svoboščine odprtokodne programske opreme omogočajo NVO-jem preprečevanje t.i. »priklenitve na prodajalca« (ang. vendor lock-in) programske in strojne opreme ter digitalnih storitev. V primeru priklenitve na prodajalca gre za

porabo zasebnih in javnih sredstev za digitalne produkte, od katerih javnost nima praktično nič. Boljšo alternativo predstavlja poraba sredstev NVO za odprtokodno in prosto dostopno programsko opremo in storitve, ki omogočajo ponovno rabo in (re-)investicije v skupno dobro[7]. Na takšen način NVO zmanjšujejo lastno odvisnost od programov in storitev tehnoloških korporacij[8].

2 POTREBE IN ODNOS DO ZAGOTAVLJANJA DIGITALNE SUVERENOSTI NEVLADNEGA SEKTORJA

Raziskava[9] o uporabi in potrebah NVO v povezavi z odprtokodnimi programi, ki je bila izvedena v okviru projekta Na-prostem.si, je pokazala precejšen delež strinjanja respondentov s trditvami, da odprtokodni programi in storitve »omogočajo neodvisnosti uporabnika od tehnoloških korporacij in monopolov« (72 %) in so »razviti na pravičnih, etičnih in trajnostnih načelih« (65,6 %), »spodbujevalec sodelovanja posameznikov in skupnosti pri razvoju programov in storitev« (64 %) ter »varni z vidika zaščite podatkov in zasebnosti« (52 %).

Kljub relativno visoki stopnji zavedanja o prednostih odprtokodne programske opreme pri zagotavljanju digitalne suverenosti pa je njihova uporaba med NVO dokaj skromna. Podatki raziskave med anketiranimi NVO kažejo, da jih:

- 23,8 % uporablja pisarniški paket LibreOffice,
- 21,4 % program za urejanje grafike GIMP,
- 20,6 % videokonferenčno storitev Jitsi Meet,
- 18,2 % Linux operacijski sistem,
- 15,9% e-poštni program Mozilla Thunderbird,
- 11,9 % oblachno storitev za skupno urejanje dokumentov Nextcloud in
- 2,4 % video platformo PeerTube.

Precej večji delež NVO uporablja spletni brskalnik Mozilla Firefox (50,8 %) in program Wordpress za izdelavo spletnih strani (48,4%).

Na vprašanje o posameznih pogojih, ki bi prepričali anketirane NVO, da bi začele uporabljati odprtokodni program oz. storitev, sta bila najpogostejša odgovora »enostavnost uporabe in zanesljivo delovanje« (94,4 %) in »pokrivanje delovnih potreb« (91,3 %). Kot tretji najpogostejši

pogoj so respondenti navedli »enake ali boljše funkcionalnosti od zaprtokodnih (plačljivih) programov« (88,1 %). Naslednja po pomembnosti sledita pogoja, ki se nanašata na zagotavljanje digitalne suverenosti kot sta »zagotavljajo zasebnost in ne sledijo uporabnikom« (86,5 %) in »ustrezne informacije in vsebine o odprtokodnih programih/storitvah« (82,5 %).

Predstavljeni rezultati raziskave o uporabi in potrebah NVO v povezavi z odprtokodnimi programi kažejo na njihov pragmatični odnos do programske opreme. Programska oprema mora v prvi vrsti izpolniti pričakovanja NVO glede uporabnosti oz. t.i. »funkcionalne pogoje«. V povezi s tem so respondenti kot pomembne pogoje za začetek uporabe odprtokodnega programa oz. storitve navedli tudi t.i. »podporna pogoja« kot sta »urejen servis in podpora pri prehodu na odprtokodne programe/storitve« (80,2 %) in »hitra in učinkovita pomoč uporabnikom« (79,4 %).

3 PODPORNİ SPLETNI SERVIS NA-PROSTEM.SI

Prispevek lahko vsebuje slike in tabele. V delu besedila prispevka, kjer opisujete sliko oz. tabelo, je potrebno navesti sklic nanjo. Rezultati raziskave so predstavljali koristno vodilo razvijalcem spletne podpirne storitve za uporabo odprtokodne programske opreme med NVO. Spletni servis Na-prostem.si (Slika 1) sestavljajo gradniki preverjenih odprtokodnih in prosto dostopnih programov in spletnih storitev. Pri združevanju različnih odprtokodnih storitev v enotno spletno platformo so si razvijalci pomagali z nasveti in izkušnjami slovenske odprtokodne skupnosti.

Uporabljaljaj odprtokodne programe in bodi del skupnosti NA-PROSTEM.SI!

Omogočamo prost dostop do preverjenih odprtokodnih programov in storitev ter udeležbo na usposabljanjih za njihovo uporabo.

PAKETI PROSTEGA PROGRAMJA

V času digitalizacije je bistveno, da so digitalne storitve dostopne vsem. Zato smo za vas pripravili različne pakete preverjene odprtokodne programske opreme in storitev. Med pakete se najde nekaj za vse potrebe in pokrivajo področja, kot so pravnomočno delo, odločevanje in urejanje videov, spletne objave in analize, deljenje dokumentov in skupno urejanje dokumentov, ...

Vse pakete in podrobnejše opise lahko najdete na zavihku Paketi.

« August 2023 »

Slika 1: Vstopna stran digitalne storitve www.na-prostem.si

V nadaljevanju predstavljamo posamezne odprtokodne storitve in programe ter njihove uporabniške možnosti, ki sestavljajo spletni servis Na-prostem.si:

- Drupal je program za postavitve spletne strani. Namenjen je uporabnikom, ki se ukvarjajo s spletnimi vsebinami. Njegove prednosti so modularnost, prilagodljive teme, redne posodobitve, sledenje varnostnim standardom in široka izbira dodatkov. Spletni servis Na-prostem uporablja Drupal za objavljanje vsebin kot so novice s področja odprtokodnih programov[10], primerjalnik alternativ odprtokodnih in zaprtokodnih programov[11] ter opisi priljubljene in preverjene odprtokodne programske opreme in storitev[12].

- Nextcloud je spletna aplikacija, ki je namenjena hranjenju datotek na strežniku in sinhronizaciji z lokalnim odjemalcem. Nextcloud je uporaben za upravljanje datotek, slik, anket, poslovnega in/ali zasebnega koledarja ter stikov, ki jih je mogoče sinhronizirati s telefonom. Dostop do datotek je urejen preko skupin ali samo na ravni uporabnika. Aplikacija zagotavlja zasebnost s tem, da administrator nima dostopa do vsebine uporabnika brez njegovega izrecnega dovoljenja.

- Peertube je prosto dostopni pretočni servis za video vsebine po zgledu Youtube. Uporabniku omogoča shranjevanje in objavljanje video vsebin. Peertube prilagaja prikaz video vsebin na prijazen

način glede na pretočno zmogljivost internetne povezave gledalca. Spletni servis Na-prostem.si uporablja storitev Peertube za objavljanje video vodičev za uporabo odprtokodne programske opreme in storitev, video predstavitev projekta in video posnetke dogodkov[13].

- Discourse Forum je pogosto uporabljen ter stilsko in vsebinsko dovršen spletni razpravni forum. Omogoča enostavno namestitev na strežnik in preprosto komunikacijo med uporabniki. Storitve je zelo dodelana s strani razvijalcev, zaradi priljubljenosti omogoča izbiro med različnimi vizualnimi prikazi in vsebinskih dodatkih. Forum Na-prostem.si je namenjen pomoči uporabnikom in pogovoru o odprtokodni programski opremi[14].

- MediaWiki (wikipedija) je prosto dostopna aplikacija za urejanje spletne enciklopedije. Wikipedija vsebuje različne razširitve, s katerimi lahko prilagajamo tako izgled kot dodajamo funkcionalnosti. Ima široko razvejano skupnost razvijalcev in uporabnikov po celem svetu. Wikipedija Na-prostem.si[15] na poljuden in razumljiv način razlaga teme in pojme is področja odprtokodne in prostodostopne računalniške opreme.

- Storitve za enotno prijavo (SSO) je namenjena uporabnikom spletne storitve Na-prostem.si, da nemoteno in varno dostopajo do različnih odprtokodnih aplikacij, ki jih potrebujejo za svoje delo v NVO ter urejajo vsebine na spletnem servisu.

- Sledilnik zahtevkov za pomoč uporabnikom (Request tracker) omogoča podajanje in evidentiranje zahtevka uporabnika za podporo ali pomoč pri uporabi odprtokodne programske opreme ali storitve. Sledilnik omogoča iskanje poljubno izbranih izrazov in izvajanje skript za avtomatizacijo pri vodenju in preglednosti podanih zahtevkov.

4 DONACIJE OBNOVLJENE RAČUNALNIŠKE OPREME Z LINUX OPERACIJSKIM SISTEMOM

V okviru projekta in podpornega okolja Na-prostem.si je v sodelovanju z Društvom Duh časa vzpostavljen tudi sistem donacij obnovljene računalniške opreme z nameščeno Linux distribucijo KDE Neon[16]. Cilj projektnih donacij je podariti 50 računalnikov NVO in 150 računalnikov njihovim posameznim uporabnikom. Prejemnikom donacij so na voljo tudi brezplačna usposabljanja za osnovno uporabo prejetega računalnika.

5 NEFORMALNA USPOSABLJANJA ZA UPORABO PREVERJENIH ODPRTOKODNIH PROGRAMOV IN STORITEV

Koncept usposabljanja za uporabo odprtokodne programske opreme predstavlja ključno komponento pri uvajanju novih tehnoloških orodij v sodobno družbo. Skoraj tri četrtine (74,4 %) respondentov v raziskavi o porabi in potrebah NVO v povezavi z odprtokodnimi programi, je kot pomemben pogoj za uporabo odprtokodnega programa/storitve navedlo brezplačna usposabljanja za njihovo uporabo. V okviru podpornega okolja Na-prostem.si je bilo razvito interaktivno neformalno izobraževanje, ki temelji na izkušnjah preteklih izvajanj organizacij, kot so Rampa, Kersnikova, Duh Časa, INePA, Beletrina, Ljudmila in drugih.

Na usposabljanjih[17] se uporabljajo različne metode, med katerimi izstopajo pristopi »naredi sam« (DIY), »naredimo skupaj« (DITO) in »poskusi znova« (fail better). Vsak mentor, ki vodi usposabljanje, prejme temeljito usposabljanje za mentorje, kjer se nauči, kako učinkovito izvajati usposabljanje, vključiti omenjene metode, spremljati udeležence in prilagajati potek usposabljanja glede na njihove potrebe.

Celoten proces usposabljanja je razdeljen na tri dele, pri čemer sta prvi in tretji del enaka pri vseh usposabljanjih, medtem ko se drugi del prilagaja glede na specifično odprtokodno programsko opremo, ki je predmet izobraževanja. Razvoj usposabljanj je privedel do vzpostavitve različnih scenarijev, ki določajo potek usposabljanja za posamezno programsko opremo. Vsak scenarij je prilagojen specifičnim značilnostim programske opreme kar omogoča udeležencem, da sistematično napredujejo skozi različne faze usposabljanja.

Pomemben del usposabljanja predstavlja tudi naloga za udeležence, ki vključuje majhen, a ključen izziv. Ta izziv spodbuja udeležence k raziskovanju (DIY), sodelovanju (DITO) ter k soočanju z možnostjo neuspeha (fail better), kar se hitro spremeni v uspeh. Takšen pristop spodbuja udeležencev k praktičnemu preizkušanju in učenju z lastnimi izkušnjami. Rezultat je najvišja oblika učenja in pomnjenja, saj se udeleženci učijo z uporabo pristopa »učenje z uporabo« (learning by doing).

Z interaktivnim neformalnim izobraževanjem, prilagajanjem metod in scenarijev ter spodbujanjem aktivnega sodelovanja udeležencev

se doseže optimalno učenje in razumevanje, kar vodi k uspešni in trajnostni uporabi odprtokodne programske opreme v modernem digitalnem okolju.

Neformalna usposabljanja v okviru podpornega okolja Na-prostem.si potekajo za naslednje pakete preverjene odprtokodne programske opreme in storitev[18]:

- uvod v odprtokodno programsko opremo in storitve,
- osnovna raba računalnika,
- spletne strani in analitika (Wordpress, Drupal, Plausible Analytics, Matomo),
- pisarna za pripravo dokumentov (LibreOffice Writer, LibreOffice Calc in LibreOffice Impress), oblikovanje slik (Gimp, Krita, Inkscape, Darktable),
- urejanje videa (Kdenlive, Pitivi, Open Shot),
- oblačne storitve (Nextcloud, Jitsi Meet za spletne konference in Etherpad za skupno urejanje dokumentov),
- komunikacija prek e-pošte in novičnikov (Mailtrain, Matrix in Thunderbird),
- odprtokodni operacijski sistemi (Linux Mint in KDE Neon),
- objavljanje na spletu (Open Broadcaster Software, Peer Tube, Calibre-Web in Scribus) in
- tehnično risanje (FreeCAD, KiCAD in PrusaSlicer).

Cilje je izvesti skupno 102 usposabljanj za NVO in njihove uporabnike po celotni Sloveniji.

Slika 2: Usposabljanje za osnovno uporabo računalnika za članice Društva upokojevcev Rakitna

6 IZKUŠNJE Z IZVAJANJEM NEFORMALNIH USPOSABLJANJ

Mentorji se na usposabljanjih v okviru projekta srečujejo z različni skupinami udeležencev, njihovo predznanje se ne razlikuje zgolj med skupinami, ampak tudi med posamezniki v samih skupinah. Izrednega pomena je, da se mentorji zavedajo različnih nivojev znanja in potreb posamezne skupine, ter usposabljanje prilagodijo tako, da udeleženci na usposabljanjih pridobijo večšine, ki jim bodo koristile tako pri delu kot v vsakdanjem življenju. V praksi se je izkazalo, da se morajo mentorji na usposabljanja dobro pripraviti ne zgolj s pedagoškega, ampak tudi tehničnega vidika, saj prostori, v katerih potekajo usposabljanja, niso vedno opremljeni z dovolj velikim številom vtičnic, pogosto manjka projektor, internetna povezava pa je pogosto slaba.

Pred vsakim usposabljanjem udeleženci na svoje računalnike - če teh nimajo, jih dobijo v okviru projekta, naložijo tisto prosto programsko opremo, za katero se bodo usposabljali. Med starejšo populacijo, ki se je udeležila usposabljanj, se je izkazalo, da je potrebno več časa nameniti učenju osnovne uporabe računalnika. V skupinah z ustreznim predznanjem, se več časa posveti praktičnim nalogam, da se pridobljeno znanje čim bolj utrdi. Pomembno je tudi, da udeleženci po zaključku usposabljanja niso prepuščeni sami sebi, saj jim je na spletnem servisu Na-prostem.si, vedno na voljo tako pomoč mentorjev kot širše skupnosti. Pomemben del usposabljanja je zato prikaz delovanja omenjenega servisa in vseh njegovih storitev, vključno s podporo. Dosedanje izkušnje so pozitivne, udeleženci pa so izrazili veliko zanimanja za nadaljnja izobraževanja.

7 ZAKLJUČEK

Ob pomanjkanju tovrstnih usposabljanj in projektov ne priča zgolj veliko zanimanje med nevladniki, ampak tudi drugo poročilo Evropske komisije o napredku izvajanja zavez Berlinske deklaracije o digitalni družbi in digitalni vladi. Glede na skupne vrednote, ki jih izpostavlja tudi projekt Na-prostem.si: Prosto programje za digitalno vključenost NVO in uporabnikov je Evropska komisija za leto 2022 v Sloveniji pripoznala projekt kot pozitiven premik na področju spodbujanja temeljnih pravic in demokratičnih vrednot na digitalnem področju.

Vse naštetu daje pozitiven signal, da bomo zgodbo Na-prostem.si pisali še naprej. Kljub temu, da se projekt s koncem leta 2023 izteka, projektna ekipa že gleda v leto 2024, ko bo projekt prerasel v pravno-formalno NVO, ki bo delovala kot skupnost uporabnikov, zagovornikov, strokovnjakov ter programerjev prostega programja in storitev. Z ustanovitvijo zadruga ciljamo na doseganje dolgoročnih učinkov projekta ter na povečano rabo prostih programov in storitev v Sloveniji.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se koordinatorici projekta Na-prostem.si Maši Malovrh (Beletrina, Zavod za založniško dejavnost) za uredniški pregled prispevka.

Projekt Na-prostem.si je financiran s strani Ministrstva za javno upravo v okviru javnega razpisa za digitalno preobrazbo nevladnih in prostovoljskih organizacij ter povečanje vključenosti njihovih uporabnikov v informacijsko družbo 2021-2023. Vsebina članka je izključno odgovornost avtorjev in ne predstavlja stališč Ministrstva za javno upravo.

LITERATURA IN VIRI

- [1] NVO v Republiki Sloveniji so pravne osebe zasebnega prava, ki so jih ustanovile izključno domače ali tuje fizične ali pravne osebe zasebnega prava. NVO delujejo nepridobitno in neprofitno ter neodvisno od drugih subjektov. Niso organizirane kot politična stranka, cerkev ali druga verska skupnost, sindikat ali zbornica (Zakon o nevladnih organizacijah). Dostopno na naslovu <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7129> /21. 8. 2023)
- [2] Strategija razvoja NVO in prostovoljstva do leta 2023. Dostopno na naslovu <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/SNVO/Prostovoljstvo/Strategija-razvoja-NVO-in-prostovoljstva.pdf> (21. 8. 2023)
- [3] NVO sektor: dejstva in številke. Dostopno na naslovu <https://www.cnvos.si/nvo-sektor-dejstva-stevilke/> (21. 8. 2023)
- [4] Skupno poročilo o prostovoljstvu v Republiki Sloveniji za leto 2022. Dostopno na naslovu <https://www.prostovoljstvo.org/prostovoljstvo-danes> (21. 8. 2023).
- [5] Termin »digitalna suverenost« je podrobneje razložen v spletni knjižnici Na-prostem.si. Dostopno na naslovu https://wiki.na-prostem.si/wiki/Digitalna_suverenost 21. 8. 2023)
- [6] Simon Delakorda. 2023. Prednosti odprtokodnega programja za digitalno preobrazbo nevladnih organizacij. Inštitut za elektronsko participacijo, Ljubljana. Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/clanek/prednosti-odprtokodnega-programja-za-digitalno-preobrazbo-nevladnih-organizacij> (21. 8. 2023)
- [7] Matija Šuklje. 2022. Kaj je prosto programje/odprta koda/FOSS? Društvo uporabnikov Linuxa Slovenije – LUGOS. Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/clanek/kaj-je-prosto-programje-odprta-koda-foss>. (21. 8. 2023)
- [8] Matija Šuklje in Kristijan Tkalec. 2022. Pobuda za vključitev odprtokodne programske opreme in storitev med upravičene stroške na javnih razpisih. Delovna skupina za prosto programje in storitve pri Mreži nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo. Dostopno na naslovu <https://www.informacijska-druzba.org/2022/03/11/pobuda-za-vkljucitev-odprtokodne-programske-opreme-in-storitve-med-upravicene-stroske-na-javnih-razpisih/> (21. 8. 2023)
- [9] V raziskavi o uporabi in potrebah NVO v povezavi z odprtokodnimi programi je bila pomočjo odprtokodnega spletnega vprašalnika EUSurvey izvedena na nenaključnem vzorcu 125 NVO med februarjem in aprilom 2022. Dostopno na naslovu <https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/ProstoprogramjeNVQ> (21. 8. 2023)
- [10] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/novice> (21. 8. 2023)
- [11] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/primerjalnik> (21. 8. 2023)
- [12] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/paketi> (21. 8. 2023)
- [13] Dostopno na naslovu <https://video.na-prostem.si/> (21. 8. 2023) (21. 8. 2023)
- [14] Dostopno na naslovu <https://forum.na-prostem.si/> (21. 8. 2023)
- [15] Dostopno na naslovu https://wiki.na-prostem.si/wiki/Glavna_stran (21. 8. 2023)
- [16] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/donacije> (21. 8. 2023)
- [17] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/usposabljanje> (21. 8. 2023)

[18] Dostopno na naslovu <https://www.na-prostem.si/paketi>
(21. 8. 2023)

